

Богдан Тимків, професор, завідувач кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва
Державного вищого навчального закладу
“Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ: ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються проблеми збереження і розвитку народного мистецтва, характер його трансформацій в сучасних творах. Аналізуються шляхи удосконалення навчального процесу ВНЗ з підготовки художників-дизайнерів у галузі прикладного мистецтва.

Ключові слова: етнотдизайн, художники-дизайнери, народне мистецтво, орнамент.

Виклад основного матеріалу. Сучасний дизайн творів декоративно-прикладного мистецтва пропонує надзвичайну різноманітність стилів і напрямів, поєднання традицій, технологій, звичаїв та матеріалів. Тенденції в дизайні одягу, інтер'єру та побутових речей нині змінюються значно швидше ніж раніше.

Зміна стилів, течій є закономірною у зв'язку з новітніми технологічними процесами та намаганням подолати суперечності між уніфікацією предметно-просторового середовища і прагненням до його індивідуалізації.

У сучасному глобалізованому світі зростають духовні запити людей, яких вже не влаштовує перевага раціонального над емоційним, що є характерним для функціоналізму. На зміну цій стильовій системі прийшли інші напрями та стилі. Серед них – фольклорний напрям.

Нині чимало дизайнерів, що працюють у галузі декоративно-прикладного мистецтва звернулися до народно-етнографічних, національних джерел. Власне етнотдизайн існував завжди, адже творча діяльність народних майстрів та професійних художників несе у собі національні риси, менталітет та естетичні уподобання народу. Тому нині існує стійка зацікавленість тими видами прикладного мистецтва, які спрямовані на створення досконалих естетичних і практичних властивостей об'єктів матеріального середовища. Значною мірою ця зацікавленість стосується дизайну, об'єкти якого включають сукупність естетичних, функціональних, ергономічних і технологічних властивостей. Усі ці риси властиві й предметам народного мистецтва, яке з повним правом можна назвати етнотдизайном.

Протягом останніх десятиліть традиційне декоративно-прикладне мистецтво перебувало у кризовому стані. На нашу думку, єдиними шляхами збереження і подальшого розвитку народного мистецтва є підготовка фахівців, передача молодим митцям знань і навичок, вироблених цілими поколіннями народних майстрів. Тому в навчальному процесі з підготовки художників у галузі декоративно-прикладного мистецтва необхідно звертатися до духовно-культурних засад народного мистецтва, його зв'язків з природою, побутом, фольклором, традиціями й обрядами. Організація наукового і навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах має будуватися на сучасних розробках у галузі художньої освіти і педагогіки мистецтва, активно використовуючи традиції народної культури.

Виходячи з того, що використання традиційного досвіду у галузі предметної культури може сприяти розвитку творчих процесів у дизайнерській діяльності, й навпаки, включення в систему діяльності народних художніх промислів принципів дизайн-проектування може суттєво їх збагатити, було розроблено Концепцію становлення етнотдизайну як інноваційної форми розвитку декоративно-прикладного мистецтва (автор – професор Тимків Б.М.).

У відповідності до цієї Концепції 2003 року в Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника розпочато підготовку фахівців за додатковою спеціалізацією “Етнотдизайн”. Для забезпечення підготовки художників-дизайнерів з цієї спеціалізації кафедрою образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва були розроблені і затверджені Міністерством освіти і науки України навчальний план та програми.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ: ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

Об'єктом етнодизайну є поєднання сучасних художніх технологій і етнокультурних традицій регіону, а метою створення нової моделі предметного середовища на основі традиційних художніх ремесел, етнокультурних традицій шляхом їх збереження і розвитку в індивідуальній та колективній творчій діяльності митців. Головний шлях розвитку етнодизайну – це шлях традиціоналізму, який передбачає виникнення нового за рахунок старого або створення нового шляхом входження в старе. Таким чином відбувається постійне самооновлення мистецької традиції. Такий традиціоналістський напрям має цілком певну прив'язку до конкретного регіону, соціально-економічних, природо-кліматичних, локальних умов.

З іншого боку, звернення до минулого, народних джерел духовно-культурної спадщини започаткувало етнодизайн швидше як явище стилізації, ніж стилю. Фольклорна стилізація (етнодизайн) – це не відмова від сучасних тенденцій розвитку предметного середовища, не реставрування традиційних об'єктів творчої праці. Це передовсім потреба сучасної людини в духовно-культурному збагаченні на ґрунті національних традицій, взаємозв'язку і трансляції національних цінностей новим поколінням.

Мета спеціалізації “Етнодизайн предметного середовища” – використання регіональних етнокультурних традицій як ефективного засобу для створення концептуальних дизайн-проектів, розробка ексклюзивних об'єктів творчості у галузі “нетиражованого дизайну”, формування у студентів проектною уяви, умінь та навичок. У результаті вивчення етнодизайну студенти не тільки знатимуть теоретичні і практичні засади художньо-проектної діяльності, етапи і стадії дизайн-проекування, сучасні концепції і тенденції розвитку дизайну тощо, а й використовувати набуті знання і вміння у художньо-трудою діяльності, гармонійно та раціонально поєднувати кращі традиції автентичного прикладного мистецтва регіону із сучасними напрямками і стилями формування предметного середовища.

Упровадження цієї спеціалізації стало доцільним, оскільки нині актуальним є широке використання художніх народних традицій регіону у процесі практичного формування середовища, яке вимагає кваліфікованих проектних розробок.

Те ж саме можна сказати і про спеціалізацію “Етнодизайн одягу і художніх виробів (аксесуарів)”. Сучасний костюм з народними елементами має великі перспективи. Однак ці етнотелементи вимагають не сліпого копіювання, а зваженої і грамотної інтерпретації. Про

підвищений інтерес до таких речей свідчать розробки наших сучасних українських дизайнерів. Зокрема, Роксолани Богуцької, авторки костюмів в етностилі для Руслани Лижичко та Катерини Ющенко. Величезний інтерес до одягу з народними елементами спостерігається і у студентської молоді. Тому важливим є спрямовування їхньої творчості в потрібне річище – професійне використання елементів народного декору і формотворчих принципів при розробці та виготовленні одягу.

Основними принципами організації занять з етнодизайну є:

- передача студентам знань про першоджерела вітчизняної дизайнерської думки, витоки, художні і виконавські традиції народного мистецтва;

- розвиток конструктивного мислення, формування уявлень про декоративність, які передбачають гармонійне і цілісне вирішення художнього виробу;

- забезпечення проектною та художньо-виконавською культури, яка включає засвоєння принципів моделювання одягу і конструктивного вирішення предметно-просторового середовища, а також художньо-технологічних прийомів виготовлення та декорування виробів.

Формування у студентів знань про першоджерела вітчизняної дизайнерської думки, витоки, художні і виконавські традиції народного декоративно-прикладного мистецтва має здійснюватися на підґрунті осмисленого запам'ятовування і сприйняття головних, загальних і локальних особливостей творів різних традиційних центрів народного мистецтва. З цієї метою у процесі занять доцільно використовувати різноманітний ілюстративний матеріал, особливо зразки творів народних майстрів, проводячи поглиблений художньо-конструкторський аналіз як об'єктів етнодизайну на основі повного відображення зв'язку з середовищем, життям, традицією, історією народу, народним світосприйманням та національною свідомістю.

Під час художньо-конструкторського аналізу художньої речі необхідно висвітлювати такі питання: де, ким і як створений твір; яким чином форма, конструкція, декор, техніка виконання узгоджені з матеріалом і призначенням виробу; різноманітність орнаментальних мотивів і техніки їх виконання в народному мистецтві; загальне і локальне у художніх виробках різних шкіл традиційного декоративно-прикладного мистецтва; роль чуттєвого сприйняття природи і навколишнього середовища у процесі виготовлення художнього виробу народним майстром.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ: ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

При доборі зразків художніх виробів не слід обмежуватися лише одним видом народного промислу. Важливо сформувати у студентів уявлення про різні види традиційного декоративно-прикладного мистецтва (кераміку, вишивку, ткацтво, килимарство, художню обробку деревини тощо), їх своєрідність, акцентуючи увагу на ансамблевості художніх творів, їх гармонійному поєднанні з навколишнім предметним середовищем.

Студенти на заняттях мають виконувати начерки археологічних знахідок народного мистецтва, цінних художніх творів, які експонуються або зберігаються у фондах музеїв чи навчального закладу. Перед студентами слід ставити конкретне завдання: виконати короткочасні і довготривалі начерки всього виробу і фрагментів найбільш виразних орнаментальних мотивів різних шкіл народного мистецтва. Такі матеріали складатимуть цінний методичний фонд кожного студента, на основі якого він надалі створюватиме власні творчі композиції художніх виробів [2, 133 – 134].

На важливість виконання начерків творів народного мистецтва вказував Михайло Бойчук, називаючи їх “відрисунням”. Під час такої роботи “студент “переживає” композицію й набуває запасу певних знань, які вводять його до царини композиційних способів і зв’язують із розумінням істотних моментів композиції” [4, 11]. Окрім цього, засвоюються формотворчі, стилістичні та колористичні принципи, за допомогою яких народні майстри створювали гармонійно довершені твори, простота і лаконічність яких не перестають дивувати і до нині. Бо, наприклад, “давні різьби, виконані незвичайно просто, з великим накладом праці, але з розумінням великої форми, мають вигляд величавий, монументальний...” [1, 344].

Духовний світ та естетична уява народу століттями складалася в щоденному спілкуванні з природою, яка наділила його відчуттям краси, прагненням створювати навколишні предмети яскравими і досконалими. Тому для формування у студентів уявлень про декоративність, необхідно розвивати у них здатність сприймати і цінувати не тільки зразки народного мистецтва, а й навколишню природу бачити красу і досконалість форм та кольору. Цьому сприяє проведення екскурсій на природу, під час яких доцільно виконувати начерки різних природних об’єктів. Це допоможе студентам глибше зрозуміти походження, характер і зміст декоративних форм у народному мистецтві, розкриє можливості і засоби застосування їх в творчій проектній діяльності.

У процесі роботи над орнаментальними композиціями необхідно націлювати студентів не лише на відтворення відомих їм мотивів, а й на створення нових декоративних образів, навіяних різноманітністю і багатством навколишнього рослинного і тваринного світу. Проектування орнаментально-сюжетних композицій має важливе значення для формування розуміння цілісності художнього твору. І лише безпосередня робота над таким вирішенням художнього виробу допоможе студентам розвинути знання композиційних законів побудови форм і декору виробу [3, 118].

Формування у студентів відчуття декоративності слід розпочинати з простого: сформувати загальне поняття про орнамент, пояснити його зв’язок з природою, народним досвідом, традиціями національної культури тощо, підкреслити характерні особливості побудови орнаменту, його художньо-образний зміст. Під час таких занять студенти мають творчо використовувати традиційні елементи і мотиви орнаменту, форми виробів місцевих художніх шкіл, komponуючи їх за власним задумом.

Практичні заняття слід спрямовувати на формування у студентів виконавських (технічних) навичок й умінь виготовлення художніх виробів на основі знань, отриманих у процесі теоретичного навчання (особливо при художньо-конструкторському аналізі виробів). На цих заняттях необхідно глибоко вивчати і використовувати в роботі техніки і художні прийоми народного декоративно-прикладного мистецтва, які мають глибинні художні традиції і пов’язані з автентичною культурою українців. При цьому студенти не повинні копіювати готові зразки, а творчо використовувати отримані знання і навички художньо-трудової діяльності. Виконані студентами роботи повинні вирізнятися яскравою своєрідністю, національним характером, художньою цінністю, характеризуватися якістю виконання, бути суспільно корисними.

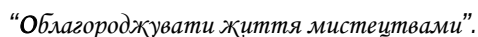
Важливим аспектом у підготовці майбутніх дизайнерів є організація і проведення літніх навчальних: етнографічна і плерерна (біонічна) та виробничих практик. Етнографічна практика, дає можливість студентам ознайомитися з пам’ятками народної архітектури і побуту, відвідувати краєзнавчі і художні музеї, мистецькі виставки та галереї. Під час практики студенти мають виконувати обміри, копіювати твори декоративно-прикладного мистецтва, щоб зібрані матеріали застосовувати у подальшій творчій роботі. Метою плерерної (біонічної) практики є ознайомлення студентів з живою природою, у

процесі якої вони виконують етюди, начерки, начерки, аналізують кольорові поєднання, а також вивчають структурну будову та принципи гармонізації елементів і цілого у рослинному та тваринному світі. Протягом практики студенти закріплюють теоретичні знання й удосконалюють практичні навички з основ композиції, кольорознавства, художнього проектування. Накопичені матеріали застосовуються у подальшому при виконанні творчих завдань з узагальнення та стилізації зображень елементів природи, створення емблем, фірмових знаків і марок, предметних форм тощо.

Уведення етнодизайну в освітній процес вищих навчальних закладів України має важливе педагогічне значення, сприяє ефективній фаховій підготовці майбутніх художників-дизайнерів у галузі декоративно-прикладного мистецтва. Така спрямованість процесу підготовки цієї категорії фахівців не дозволить народному мистецтву зникнути, а навпаки, воно буде сприйняте як пластичне і семантичне підґрунтя для сучасного художньо-конструкторського вирішення дизайн-проекування предметного середовища та моделювання одягу.

Висновок. Отже, етнодизайн як інноваційна форма розвитку декоративно-прикладного мистецтва передбачає активне використання багатовікової духовно-культурної спадщини українського народу в сучасному дизайн-проектуванні інтер'єрів, предметів побуту та моделюванні одягу, що призведе до його збагачення та подальшого розвитку, неперервності народних традицій, які органічно увійдуть в сучасне життя і побут, набуваючи нового естетичного змісту.

- Стаття надійшла до редакції 17.10.2008.

“Щирого життя немає без мистецтва”.

47